

armverzorging, dat blijkt niet voorbeeld den 25 jaar gezorgd te zijn. R-K. Kerk. Doch vergeet is het resultaat maar gering, artificele inloen, d.i. dus het totaal der en opgebracht, van die f 27.8 nog ongeveer ten der kapitaal R-K. diaco-

at de beteekende verdwijning beperkt, hare erde beroeps- gen, zooals er gebonden zijn, ders, die naast intal uren het de gewoonlijk zijn en wier ntelijke werk

tiddelen en de tegenover de er voor de ooskleurig uit- gen. Het geloof, id der kerken werk in stand huppig stellen, g. n.l. te een zin der kerke- id en de maai- vgezet in acht onale armver- id der kerken, opmerkingen

begrenzing van innen we niet, wat de taak tschappij. breede staats- overheidstaak, brengen enkele, die met ons

erste plaats de e sociale poli- aanduiden met in de Furzorge erdeel is.

ietzelfde geldt inde onderdee- n beginsel be- et economisch die met name ische kringen wordt en ook lviduën, hoof- n onderwijsin- inst en weten- ken, om eigen voor wie men n Gods gebod lgen.

tellen van een ping, van de individuen en et absolutisme in beginsel de anden staat of ilist spreekt bij eicist of natio- n staat. Doch aatschappelijke lechts bestaan- n staat, d.w.z. hebbers dit in le volks een-

heidsdrang op Duitschland en dscheiding ten idsdrang plaat- lidenis van de als van indi- aatschappelijke fstandigheid in

staatstaak niet opgeval en in rst een contro- reenschapstaak, onder dan ook ullen van hun vensbelang der

Wanneer we nu de taak der overheid aldus zien, dan blijkt het wel, dat die taak ruimer of minder ruim zal zijn naar gelang de maatschappij in de vervulling van hare roeping, hetzij door eigen schuld, hetzij door andere oorzaken van nationa- len of internationalen aard in haar taak te kort schiet. Doch ik voeg daaraan al dadelijk dit toe: naar a.r. beginsel moet de werkzaamheid van de overheid, hoe uitgebreid ook, er steeds op gericht blijven om de innerlijke zelfstandige kracht te versterken en terug te treden, zodra de activiteit van de maatschappij zich weder voldoende heeft ontwikkeld.

Ik wil dit laatste met een voorbeeld op het ter- rein der armverzorging verduidelijken. Men heeft het in het belang van het onderwijs noodig geoor- deeld, om niet alleen den schoolplicht in te voe- ren, doch ook de z.g. schoolvoeding en school- kleeding. Want, zoo oordeelde men, het onderwijs wordt geschaad wanneer de kinderen zonder ge- vulde maag en zonder voldoende kleeding op school komen. Een motief wat zeer rationeel lijkt. Doch het gevolg van deze schoolvoeding en school- kleeding is geweest, dat de ouders het op deze overheidsliberaliteit laten aankomen. In plaats van de ouders door steunverleening in staat te stellen hun kinderen het noodige te bieden, is de over- heid getreden in de plaats van de ouders. Zij heeft hierdoor de verantwoordelijkheid der ouders ge- schaad en den band tusschen ouders en kinderen verslapt. En derhalve is het instituut van de schoolvoeding en schoolkleeding rechtsdraads in strijd met de a.r. opvatting van de overheidstaak.

Dr J. W. NOTEBOOM.

Correspondentie van de Redactie.

Opmerking vooraf.

Af en toe zal in deze rubriek op bij mij ingekomen vragen antwoord gegeven worden. Ik doe dat met het dubbele doel, om in mijn correspondentie tijd te winnen, en om vragen, die algemeen belang hebben, op die manier in ons blad aan de orde te stellen. Nadrukkelijk moge ik er op wijzen, dat deze rubriek vol- strekt niet de bedoeling heeft, een soort van vragenbus te worden. De verschikkingen van zulk een rubriek zijn mij te groot en bekwaamheid om ze te redigeeren ontbreekt mij. Ik verzoek dus, niet expres vragen te „maken“, want de bedoeling is alleen, tijd te winnen en ook voor ons blad iets te geven.

Eén onzer lezers te Z. B. vraagt mij:

„Ik had op de Mannenvereniging de vraag te beantwoorden: „Moeten we na het gebruik van het H. A. persoonlijk danken?“ Bij ons is dit een tamelijk alge- meene gewoonte.

Ik heb toen geantwoord: neen.

En wel hierom, omdat m.i. ons form. dankgebed voldoende is, en danken over danken m.i. wel vroom, doch niet goed is.

Tot zoover de correspondent. Ik geloof, dat zijn meening juist is. Het dankgebed van het formulier is be- stemd voor een wijze van avondmaalsviering, die voor elke gemeente geschikt is. Kleine gemeenten hebben maar één tafel; andere laten vaak degenen, die niet aan de tafel kunnen zitten, toch daarachter plaats nemen, en zorgen dan, dat brood en beker worden uitgereikt ook aan laatstgenoemden. In al zulke gevallen is met één gang het avondmaal beëindigd, en wordt dus ook slechts éénmaal gemeenschappelijk gedankt. Zoo is het ook natuurlijk bedoeld door de opstellers van het formulier. Een zeer verstandig ouderling zei eens tot mij: wanneer ons gezin aan tafel zit, dankt ook niet elk voor zich, wanneer hij klaar is, maar wordt het tafelgebed gemeen- schappelijk gedaan. Dit is de goede lijn.

K. S.

Verdachtmaking?

Prof. Kuyper schrijft in „De Heraut“:

De herdenking van Calvijn naar aanleiding van het feit, dat het vierhonderd jaar geleden was, dat zijn Institutie geschreven werd, heeft ook nu weer, evenals bij het Calvinistencongres, dat verleden jaar te Am- sterdam gehouden werd, aanleiding gegeven tot critiek, omdat daaraan personen deelnamen, die naar men beweerde niet Calvinist waren.

Reeds op zich zelf lijkt deze critiek ons weinig billijk. In plaats van waardeering te hebben voor degenen, die deze Calvijnherdenking op touw hebben gezet, en te gevoelen, welk een krachtig propaganda- middel daarin school voor de wecropleving van het Calvinisme in Frankrijk, heeft men niet anders over dan critiek en nogmaals critiek, omdat bij deze her- denking ook personen zijn opgetreden, die, hoe groot hun bewondering voor Calvijn is en hoezeer ze door hun historische studiën hebben bijgedragen om licht over Calvijn te verspreiden, toch niet met Calvijn's denkbeelden het in alle opzichten eens waren.

Prof. Albert Lefranc, een der uitnemendste geleer- den van Frankrijk, die afstamt van de familie van Calvijn's moeder, heeft, hoewel hij zelf zeker geen Cal-

vinist is, een zeer belangrijke studie geschreven over Calvijn's jeugd, een studie, die door Prof. Doumergue in zijn biografie telkens wordt aangehaald, terwijl hij ook door andere geschriften veel licht heeft geworpen op den kring en den tijd, waarin Calvijn leefde. Was het ten onrechte, dat men hem een ereplaats aan- bood?

Prof. Eugène Choisy van Genève heeft evenzeer naam gemaakt door zijn geschrift over de Theocratie te Genève ten tijde van Calvijn, waarin hij, zooals ieder historiekenners weet, een zeer waardevolle bijdrage leverde voor de kennis van Calvijn's staatkundige be- ginselen. Moest men hem uitsluiten, omdat hij bezwaar heeft tegen de praedestinatieleer van Calvijn?

Is het niet zoo, dat bij de herdenking van elken grooten persoon uit de historie — want daarom ging het — men dankbaar de medewerking begroet van hen, die, al zijn ze op verschillende punten een andere meening toegedaan, toch hun waardeering willen uit- spreken voor wat door die helden en genieën is gedaan?

„Er ligt iets kleinzielig in, wanneer men zoo den kring wil beperken tot dien der engste geestverwanten. Bij de herdenking der Afscheiding te Utrecht heeft men anders geoordeeld en gewaardeerd de hulpe door een Roomschen en een liberalen Minister aan den geloofsmoed der mannen van de Afscheiding gebracht.

Maar erger nog wordt het wanneer die critiek ge- bruik maakt van het wapen der verdacht- making. Evenals aan het Calvinistisch Congres te Amsterdam, werd zoo ook aan deze Calvijnherdenking deelgenomen door Prof. Wencelius, een Franschman, die hoogleeraar is in Amerika. Dr Van Lonkhuyzen ontzag zich niet in de „Amerikaansche Wachter“ het volgende over hem te schrijven:

„Prof. Wencelius — wiens positie aan een Ameri- kaansch vrijzinnig college hem in zake de zuiver- heid van zijn Calvinisme, naar Dr Beets antwoordt, wel zeer verdacht maakt — was op dat congres (in Amsterdam, K. S.) de vertegenwoordiger van de Ame- rikaansche Calvinisten, van Calvin Col- lege, van de Christelijke Gereformeerde Kerk, enz! Zoo werd hij daar geaccepteerd! Is dat eerlijk?“

Prof. Schilder nam dit in „De Reformatie“ over onder het opschrift: Vrijzinnig en Calvinistisch; wees er op, dat Prof. Wencelius deel zou nemen aan de herdenking van Calvijn's levenswerk en liet na dit citaat er op volgen: „In Parijs wordt aldus voortgezet voor een deel wat in Amsterdam begonnen is.“

Daar ik Prof. Wencelius persoonlijk heb leeren ken- nen tijdens zijn verblijf in Holland, heb ik hem dit citaat en hetgeen Prof. Schilder schreef, toegezonden en daarop van hem den volgende brief ontvangen, dien ik met zijn toestemming publiceer:

We geven de Hollandsche vertaling:

Belfort, 26 Maart 1935.

Mijn waarde collega,

Ik zeg u van ganser harte dank voor uwe mede- deeling. Ik ben verstoemd van verbazing over alles wat personen, die ik niet eens de eer heb te kennen, over mij kunnen vertellen. Laat me trachten de vragen naar volgorde te behandelen.

Ik ben professor in de Fransche letterkunde aan het Swarthmore College in Pennsylvania. Dit college is gesticht door Kwakers. Liberal in den goeden zin van dit woord, laat het de professoren geheel vrij in hun religieuze meeningen. Het bedoelt niet anders dan de wetenschappelijke en zedelijke waarde van degenen, die er onderwijs aan geven, te waardeeren. In dit col- lege ben ik de eerste geweest, die de studie van Calvijn gezet heb op het programma van het onderwijs in het Fransch van de XVIIe eeuw en ik heb er altijd zorg voor gedragen, dat mijne studenten door Cal- vijn's geschriften zelf te bestudeeren, hem leerden kennen, die de schepper was van het filosofische en religieuze Fransch.

Ik ben hulpprediker van de Fransche Kerk te Phila- delphia. Ik heb om het nauwkeurig uit te drukken den titel van „french assistant“ (Fransch helper) en van „lay preacher“ (leeken-prediker). Ik heb het beroep van deze kerk aangenomen, welke kerk te zeer door de crisis in moeite was geraakt om er een regelmat- ige prediker op na te houden, en ik heb alleen daarom op mij genomen om haar te dienen, omdat de West- minsterse Confessie, die haar grondslag vormt, in den strikten zin overeenkomt met mijn Calvinistische overtuiging.

Ik ben sedert 1932 lid van de Calvinistische Ver- eeniging van Frankrijk, welke als beginsel van haar activiteit en organisatie aangenomen heeft de leer door Calvijn uiteengezet en die, welke te vinden is in de geloofsbelijdenissen, die door het onderwijs van Calvijn zijn geïnspireerd.

Op het Congres te Amsterdam was ik tegelijk afge- vaardigde van de Calvinistische Vereniging van Frankrijk en vertegenwoordigde ik de synode van de Fransche Kerken van Amerika. Een synode, waarvan de president, Dr Maynard, de vertegenwoordiger is van de oudste Hugenotenkerk der Vereenigde Staten, gesticht in uw Nieuw-Amsterdam.

Eindelijk, te Parijs heb ik het woord gevoerd in mijn qualiteit van lid van de Calvinistische Vereen- iging van Frankrijk en omdat ik bezig ben een disser- tatie te schrijven ten einde den doctorstitel te krijgen in de Letteren bij de Sorbonne, welke dissertatie tot onderwerp zal hebben: „De aesthetica (kunst-leer) van Calvijn“.

Indien men een oordeel wil vellen over mijn Calvi- nistische overtuiging, dan verzoek ik u al degenen, die over mij geschreven hebben, uit te noodigen mij hun naam en adres te willen geven en ik zal hun dan mijn boek doen toekomen, zodra het verschij- nen zal.

In afwachting daarvan verzoek ik hun een artikel te lezen, dat bezig is te verschijnen in de „Evangelical Quarterly“ van Januari 1935 af, over „De idee van gematigdheid in de gedachte van Calvijn“, en een artikel dat verschijnen zal in de „Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuse“, uitgegeven door de Protestantische Theologische Faculteit van Straats-

burg, in Maart-April 1935. De beide artikelen kunnen hen wellicht dienen om zich een opinie te vormen te mijnen opzichte.

Ik heb de groote eer als lid van het Fransche Onder- wijzerscorps, dat in den vreemde optreedt, een studie- beurs te ontvangen van het Cartesius-huis te Amster- dam, teneinde mij in staat te stellen mijn boek over Calvijn te voltooien en nog een ander, dat ik voor- bereid over Calvijn en Rembrandt. Van mijn bezoek aan Nederland bewaar ik de beste herinnerin- gen; ik ben gelukkig geweest en ben er trotsch op, dat ik vijf maanden geleefd heb in een land, waar de leer van Calvijn nog zoo levend is.

Mijn groot verlangen is mij vele vrienden te ver- werven in dit Holland, dat voor mij een tweede geest- lijk vaderland is. En aangezien we over Calvijn spre- ken, sta mij toe de volgende passage aan te halen uit een brief, dien de Reformator schreef aan Gryneus (in het Corpus Ref. X 2e, blz. 405):

„God heeft nooit Zijne knachten met zulk een wel- daad begiftigd, dat ieder hunner begaafd was met een volledig en in elk opzicht volmaakt verstand. En hij deed dat zonder twiifel met de bedoeling, dat Hij ons in de eerste plaats in nederigheid zou hou- den en vervolgens, opdat wij ons zouden toeleggen op broederlijke gemeenschap.“

Ik wensch aan al de discipelen van Calvijn deze nederigheid en deze broederlijke gezindheid toe. En ik wil dezen brief niet eindigen zonder u nog te zeggen, hoezeer ik uwe vriendschap en gastvrijheid heb ge- waardeerd, toen ik uw schoone land heb bezocht. Ik blijf de grootste vriend van al de ware Calvinisten in Holland en wensch niet anders dan dit ééne: mee te werken, zooals ook zij het moeten doen, aan de ver- werkelijking van een Glorie, die oneindig hoog moet staan boven alle kleinzielige polemieken, welke on- waardig zijn voor wie zich een volgeling noemt van den grooten Reformator.

Wil de betuiging aanvaarden van mijn eerbiedige gevoelens.

Uw geheel toegewijde,

LEON WENCELIUS.

Licentiaat in de Letteren en in de Theologie van de Universiteit van Straatsburg.

Doctor in de Theologie van de Union Theo- logical Seminarie van N.-York.

Professor aan het Swarthmore College.

Hulpprediker van de Fransche Kerk te Philadelphia.

Prof. Kuyper voegt er aan toe:

Er behoeft hieraan geen woord toegevoegd te wor- den, dan alleen, dat we betreuren, dat Prof. Schilder op een dergelijke wijze polemisch voert.

Zie over dit alles Kerkelijk Leven.

K. S.

Waarom het eigenlijk gaat in den Duitschen kerkstrijd.

In „De Groene Amsterdammer“ schrijft Roland:

Ondanks de maatregelen, die de laatste weken ge- nomen zijn tegen honderden predikanten der Evange- lische Kerk, is de hoofdaanval van het Nationaal-Socialisme tegen de Roomsche Katholieke Kerk gericht. Het parool van een kerk los van Rome is tot een strijd- kreet geworden, die van hoogerhand stilzwijgend wordt geduld en door aanzienlijke Nationaal-Socialistische partij-instanties wordt ondersteund. De verbodsbeking van het Deutsche Protestantisme en de bereidheid van een gedeelte der Belijdenispredikanten om ten aan- zien van de totaliteitskwestie een compromis te aan- vaarden, maakt het den Nationaal-Socialistischen cultuurstrijders betrekkelijk gemakkelijk, openlijk op brutale wijze tegen het aan de belijdenis trouw geble- ven Protestantische front op te treden. Anders is het gesteld met de Katholieke Kerk. „Het universele standpunt van de Roomsche Kerk is de doodsvijand der totaliteitsidee van het Nationaal-Socialisme“, heeft Alfred Rosenberg gezegd. Daarmede heeft hij de diep- ste wortelen van het kerkelijke vraagstuk blootgelegd.

Wij, die tot voor zeer kort nog midden in het Deutsche kerkelijke leven hebben gestaan en nu, in ballingschap de dagelijkse gebeurtenissen volgen, wij zien dat het op dit oogenblik niet langer om op zichzelf staande daden gaat van willekeur van ondergeschikte Natio- naal-Socialistische partij-instanties tegen de door den Leider plechtig gewaarborgde kerkelijke rechten.

Het gaat om heel wat belangrijkers, na- melijk om de vraag, of het door Alfred Rosenberg in zijn „Mythus des XX. Jahrhunderts“ geproclameerde dogma: „De krachten van het Noordsche bloed vertegenwoordigen het positieve Christendom“, ten grondslag zal worden ge- legd aan de wereldbeschouwing van de Deutsche Nationale Kerk, waarvoor men thans ijvert. Met andere woorden: of het zal komen tot gelijkschakeling op godsdienstig gebied en daarmede tot de feitelijke ontbinding der bestaande kerken. Zoals Rosenberg heeft gezegd: „De revolutie op politiek gebied is wel- waar geëindigd, maar op het terrein van cultuur en wereldbeschouwing gaat de revolutie verder“.

Het kerkelijke en culturele vraagstuk in Duitschland heeft zich thans ontwikkeld tot een wereldpro- bleem. Wie thans nog meent deze kwestie als een interne Deutsche aangelegenheid te kunnen afdoen, heeft geen begrip van den verschrikkelijken ernst van het ontwikkelingsproces, dat Rosenberg en de zijnen voorstaan, en dat zich thans reeds in groote trekken begint af te tekenen.

Het Nationaal-Socialistische Duitschland heeft niet alleen het vraagstuk der machtsverhoudingen opnieuw in Europa aan de orde gesteld, maar in nauw verband daarmede ook het godsdienstig-culturele probleem. Een overwinning van het Nationaal-Socialisme over de kampioenen voor vrijheid op cultureel en god- dienstig gebied in Duitschland zou ingrijpende en pijnlijke gevolgen hebben voor de vrijheid op kerkelijk en cultureel gebied in de overige staten, en daardoor